

**ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ, РОЗВИТКУ ХОРТИНГУ
ЯК НАЦІОНАЛЬНОГО ВИДУ СПОРТУ УКРАЇНИ ТА ЙОГО ФІЛОСОФСЬКЕ І
ПСИХОЛОГІЧНЕ ПІДРУНТЯ ЯК ВИДУ БОЙОВОГО МИСТЕЦТВА**

УДК 615.851-059.2:796.85

*Ніна Зубалій,
м. Київ*

**ОСОБЛИВОСТІ ГРУПОВОЇ ПСИХОТЕРАПІЇ В
ТРЕНІНГОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ХОРТИНГІСТІВ**

Постановка проблеми. У процесі професійної підготовки хортингістів у вищих навчальних закладах як майбутніх спеціалістів до практичної діяльності особлива увага має приділятися формуванню системи психологічних знань, які є основою професійної компетентності обраної спеціальності. Психологічна підготовка допомагає майбутнім бакалаврам, магістрам конструктивно оцінювати процес взаємодії між людьми, здійснювати корекцію небажаних форм поведінки, сприяти самореалізації особистості в процесі професійної діяльності. У зв'язку з цим, практична психологічна підготовка майбутніх спеціалістів розглядається як діагностично-корекційна та профілактична робота з окремими хортингістами або групою зі збереження й зміцнення їхнього психофізичного здоров'я.

Найкраще реалізувати ці завдання за допомогою розвивальної програми з психологічної підготовки хортингістів у процесі вивчення дисципліни „Групова психотерапія“, оволодіння спеціальними методиками й технологіями в процесі лекційних, практичних і лабораторних занять. Одним із психологічних факторів, що виділяється в процесі формування психологічної компетентності й позитивної мотивації ставлення хортингістів як майбутніх спеціалістів до психологічної дисципліни є поглиблення усвідомлення змісту навчального матеріалу. Для цього були підготовлені й апробовані навчально-методичні розробки з „Групої психотерапії“ і організації навчальної діяльності майбутніх спеціалістів на навчальних заняттях та під час самостійної роботи. Для підвищення професійної компетентності хортингістів найкраще застосовувати активні форми навчання, що включають тренінгову роботу з групої психотерапії в групах [4].

Метою даного дослідження є використання групої психотерапії у процесі тренінгової діяльності хортингістів у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мета експериментальної розвивальної програми – сформувані в студентів-хортингістів систему психологічних знань, умінь і навичок з групої психотерапії у тренінгових групах. Згідно цієї мети в процесі проведення навчальних, практичних, лабораторних і самостійних занять вирішувалися такі завдання: систематизувати концептуальні підходи щодо вивчення „Групої психотерапії“ та роботи в різних психотерапевтичних тренінгових групах; визначити специфічні можливості групої роботи, її вплив на розвиток самосвідомості особистості в процесі навчання; сформувані в хортингістів сучасні уявлення про різні форми групої роботи у вищому навчальному закладі.

У результаті вивчення навчальної дисципліни „Групова психотерапія“ за розвивальною програмою хортингісти повинні знати: типи психотерапевтичних груп; форми застосування групої роботи на практиці; психологічний зміст понять „психодинаміка групи“, „згуртованість групи“, „соціальне наочіння“; вимоги до особистості групоого психотерапевта; основні принципи етики в групої психотерапії. Отримані знання сприятимуть формуванню в хортингістів умінь визначати цілі групи,

роль та функції психотерапевта в групі; проводити групову сесію; встановлювати основні принципи формування терапевтичного середовища; оцінювати параметри ефективної групової саморегуляції (групову динаміку, групову згуртованість, групову напругу); визначати етапи роботи в тренінговій групі: початковий, перехідний, продуктивний, завершаючий; використовувати психотерапевтичні фактори в груповій роботі: заохочення, альтруїзм, корекцію досвіду сім'ї, удосконалення соціальних навичок, імітаційну поведінку, корегуючий емоційний досвід; здійснювати оцінювання професійних навичок у групового психотерапевта: стиль роботи, перенос, контр перенос; співпрацювати з психотерапевтом; проводити супервізорську роботу в тренінговій групі; попереджувати перешкоди в груповому процесі [6].

На першому етапі експериментальної роботи за розвивальною програмою мають розкривати змістовні аспекти тренінгу, спрямованого на розвиток професійної компетентності в тренінгових групах. З цією метою в кожній тренінговій групі готовилися свої програми з тренінгу. Наповнювалися програми конкретними психотехніками і вправами, які змінювалися з урахуванням різних факторів, а також особливостей групової динаміки в даній тренінговій групі. Тренінг розвитку професійної компетентності мав достатньо стійку узагальнену структуру, що включає обов'язкові змістовні блоки й процедурні моменти. З урахуванням цих особливостей тренінгова програма складалася з трьох взаємопов'язаних тематикою блоків. *Перший блок* присвячувався усвідомленню учасниками тренінгу деяких своїх особистих особливостей і оптимізації ставлення до себе й до своєї особистості. Він містив вправи зорієнтовані на те, щоб зфокусувати увагу хортингістів на своїй особистості, на переживаннях, думках, звичних способах поведінки, на уявленнях про самого себе. На цьому етапі ведучий ставить перед собою завдання створити в процесі проведення тренінгу такі умови й ситуації, які б могли забезпечити кожному хортингісту можливості найбільш яскраво й чітко побачити себе в дзеркалі своїх уявлень і самооцінок, а також у дзеркалі думок інших учасників тренінгової групи, оцінити свої особисті якості, прислуховуючись до своїх думок і переживань. Цьому сприяє необхідність постійної вербалізованої рефлексії своїх думок і переживань. Після цього в учасників тренінгової групи починають руйнуватись звичайні стереотипи від неадекватного самосприйняття, коли ставляться під сумнів системи оцінок і самооцінок, які відкривають несподівані сторони свого „Я“. Збудження і підйом, скованість і подавленість характерні для людини в рольовій грі, пов'язані перш за все з перетворенням свого „Я“ в іншу соціальну форму, порушенням звичайної самототожності (особистої визначеності), необхідністю проявити активну яву і конструювання нового варіанту своєї особистості, підкріпивши його відкритими для спостереження діями.

Другий блок був спрямований на усвідомлення хортингістами тренінгової групи себе в системі професійного й особистого спілкування і оптимізацію міжособистісних ставлень з колегами, адміністрацією й членами своєї сім'ї. При цьому особлива увага приділялася розвитку психологічних можливостей особистості, її перцептивних і комунікативних здібностей, усвідомленню звичних способів спілкування, аналізу помилок у міжособистісній взаємодії. Велике значення в цьому блоці надавалося системі прийомів невербальної комунікації, тренінгу, сенситивності, відпрацюванню навичок оптимального спілкування. Хортингісти тренінгової групи знайомляться з прийомами налагодження ділової взаємодії і спілкування з колегами по навчання, роботі та діловими партнерами. Цим цілям служить використання великої кількості невербальних технік, а також рольових і організаційно-діяльнісних ігор. При цьому учасники тренінгової групи знайомляться із способами психологічної прихильності до партнера по спілкуванню і методиками ефективного використання метаморалі в спілкуванні, що використовується в нейро-лінгвістичному програмуванні [5].

Третій блок зорієнтовувався на усвідомлення хортингістами тренінгової групи себе в системі професійної діяльності й оптимізацію ставлення до цієї системи. На цьому етапі основний акцент робився на закріплення нових поведінкових партернів, відпрацювання умінь самоаналізу професійної діяльності, а також способів вивільнення свого творчого потенціалу. Учасникам тренінгу давалося завдання, наприклад „зняти“ фільм або поставити спектакль. А інколи їм пропонувалося „написати“ роман або поставити балет. Виконання подібного завдання було не тільки дійовим засобом єднання тренінгової групи й реалізації творчих можливосте кожного учасника тренінгу, але й свого роду діагностичним прийомом, який дозволяв судити про зміни в поведінці учасників тренінгу про те наскільки їм вдалося зняти маску ментора-педагога і розкрити своє творче „Я“.

На другому етапі експериментальної роботи за розвивальною програмою розкривалися змістовні аспекти групової арттерапевтичної техніки, спрямованої на розвиток у хортингістів професійної компетентності й арттерапевтичних умінь у групах. Заняття арттерапією проводилися в гештальт-групах, групах самопідготовки, групах підтримки, екзистенціальних групах і групах орієнтованих на процес. Основними видами арттерапії були терапія мистецтвом, фіготерапія, бібліотерапія, казкотерапія, пісочна терапія, музикотерапія, ігротерапія, квітковотерапія, фототерапія, відеотерапія та інші. Основними спекторами проблем, при вирішенні яких використовується техніка арттерапії можуть бути: внутрішньоособисті й міжособисті конфлікти, кризові стани, екзистенціальні та вікові кризи, травми, втрати, постстресові розлади, невротичні розлади, психосоматичні розлади, розвиток цілісності особистості, розвиток креативності, виявлені особисті сенси буття тощо.

В арттерапії пропонувалися різні заняття зображувального й художньо-прикладного характеру (малювання, графіка, живопис, мозаїка, батік; різні зайняття з підготовки виробів із рослин, тканини, бісеру, шкіри та інші). Даний вид арттерапевтичної техніки спрямований на більш точне вираження переживань пацієнтом у групі. Особливого значення набувала робота з арттерапії у колективі. Спільна діяльність допомагала глибше пізнати світ у системі „я та інші“, долати внутрішні кризові стани, стреси, фрустрацію, сприяла моделюванню адекватних варіантів адаптації. Арттерапевт надавав учасникам групи необхідні інструменти, матеріали (фарби, глину, пісок, камінці, папір, матеріали з тканин, шкіри, рослин та інше).

На перших групових заняттях з арттерапії хортингісти вчилися долати опір пацієнтів. У процесі інформаційного етапу роботи також проводилося ознайомлення пацієнтів з основами техніки зображувального мистецтва, відвідування музеїв, виставок, організовувалися бесіди про творчість художників різних стилів. На цьому етапі також обговорювалися теми, що охоплювали різні аспекти життя пацієнтів або групи: минуле й теперішнє уявлення про себе, мої проблеми, чого я боюсь, мій життєвий шлях; майбутнє пацієнта, цілі, сценарії життя; ставлення до групи, що я даю групі, портрети членів групи. При тривалій груповій діяльності в її членів зростало групове спілкування, розвивалося почуття групової єдності. Обговорення робіт відбувалося після завершення виготовлених членами групи різних виробів. Під час обговорення результатів роботи психотерапевт стимулював дискусії і використовував інформацію виходячи з особливостей поведінки членів групи.

На другому етапі реалізації розвивальної програми хортингісти також оволодівали технікою занять тренінгу вмінь, спрямованого на розвиток у студентів професійної компетентності. Автор розробки цього тренінгу А. А. Осипова зазначає, що основними елементами техніки тренінгу вмінь є: оцінка впевненості в собі, репетиція поведінки, тренінгова релаксація, перебудова переконань, домашня робота. Оцінка впевненості в собі здійснювалася з допомогою різних опитувальників. Найпоширенішим серед них є опитувальник, що складається з 30 запитань. Упевнена поведінка

виражається в умінні звернутися з проханням до іншої людини так, щоб не образити її і не принизити себе або тактично відмовити в її проханні. Компонентами впевненого прохання або відмови можуть бути не тільки слова, а й жести, міміка, поза. Впевненість у собі заохочується спілкуванням і веде до росту самоповаги. Для того, щоб бути впевненим у собі необхідно також знати свої права й бути наполегливим. Виділяються шість типів утверджень, що виражають упевненість у собі: просте або базове, емпатичне, зростаюче, конфронтуюче, монологічне й переконуваче. Для кожного з них також існують методики, які виражають упевненість у собі учасника тренінгу [3].

Важливим елементом техніки тренінгу вмінь є репетиція поведінки хортингістів, методика якої спрямована на рольове програвання життєвих ситуацій. Як правило, воно починається з нескладних ситуацій, актуальних для більшості учасників тренінгу. Поступово група наближається до програвання більш складних ситуацій у рольових іграх, які нагадують психодраму, але відрізняються від неї кінцевою метою. Адже кінцевою метою психодрами є інсайт і катарсис. Метою ж рольової гри в групі тренінгу вмінь є вироблення оптимального, оснований на впевненості в своїй поведінці в тій чи іншій ситуації. Ключовими компонентами репетиції поведінки хортингістів є моделювання, інструктаж і підкріплення. Модулювання спрямоване на формування кращого способу поведінки кожного учасника групи тренінгових умінь у конкретно розіграній ним ситуації. Інструктаж передбачає також участь керівника групи, який допомагає учасникам порадами, зв'язками й підтримкою знайти оптимальний вихід із складної ситуації. Підкріплення включає заохочення або покарання, яке стимулює правильну поведінку учасників тренінгової групи в розігруючій ситуації. Найкращою формою заохочення й покарання є одобрення або неодобрення тієї чи іншої форми поведінки активного хортингіста всією групою або її керівником. Методика репетицій поведінки, зазначає автор, може бути умовно розділена на такі етапи: постановка завдання, що визначає поведінку, яка потребує корекції і тренажу; інструктаж і навчання учасників виконання сценарію запланованої ситуації; розігрування ситуації; моделювання бажаної поведінки учасників тренінгової групи; відпрацювання оптимальної поведінки протягом усього заняття; отримання зворотнього зв'язку щодо поведінки активних учасників розіграної сцени після заняття, яке обговорюють інші учасники тренінгової групи [3].

Хортингістів тренінгу умінь з метою перебудови переконань також навчають методу релаксації. Він може застосовуватися самостійно для зняття емоційного напруження, тривоги, які виникають у складних ситуаціях. Учасникам пропонують закрити очі й мислено уявити ситуацію, яка викликає в них страх і тривогу. Як тільки емоційне напруження, викликане уявою, досягне високого рівня, учасникам пропонується перекрити мислену уяву й розслабитися, що приносить їм спокій. Тренування учасників тренінгу починається з показу сцен, що викликають легке хвилювання, й закінчується сценами, які супроводжуються вираженим психічним дискомфортом, тривогою й страхом. Вправа вважається відпрацьованою лише в тому випадку, коли учасник під час мисленого уявлення всієї ієрархії психотравмуючих сцен не відчує тривоги й хвилювання. Важливим етапом релаксаційного тренінгу є перенесення його з лабораторних умов у повсякденне життя. Відчуття тривоги, хвилювання та їх зменшення під час тренувань об'єктивізується такими показниками, як частота пульсу, дихання тощо. Перебудова переконань учасників тренінгу починається з атак на установки й переконання, якими клієнт керується в своєму житті, але які є для нього ірраціональними й ведуть до психологічного дискомфорту [3].

Складовою тренінгу вмінь є домашня робота, яка сприяє перенесенню сформованих у групі нових поведінкових навичок у повсякденне життя. Для цього хортингісту пропонується вести щоденник, де б він записував ситуації, під час вирішення яких відчував утруднення. В подальшому ці ситуації можна було програвати

в групі. Крім того, учасник тренінгу отримував домашнє завдання, виконати яке він міг лише під час участі в якій-небудь конкретній ситуації, що викликала в нього страх або невпевненість у собі. На наступному занятті цей учасник повинен розповісти групі про свою поведінку під час виконання домашнього завдання. Якщо завдання, на думку керівника групи, було виконано неправильно, то його ще раз програють у групі, змодельовавши при цьому оптимальний варіант ситуації. Таким чином, група тренінгу вмінь не обмежується тренінгом упевненості в собі. Він використовується для тренінгу правильних взаємовідносин у сім'ї, особливо з метою нормалізації взаємовідносин батьків з дітьми, для контролю за емоціями, за нормалізацію інтимних стосунків. Група тренінгу також сприяла усвідомленню нормалізації поведінки й більш адекватної самооцінки особистості, що займається в тренінговій групі з метою підвищення професійної підготовленості [3].

На третьому етапі експериментальної роботи за розвивальною програмою розкривалися форми самостійної роботи, спрямованої на розвиток у хортингістів професійної компетентності. При цьому самостійна робота розглядається як ефективна форма навчальної роботи за програмою дисципліни „Групова психотерапія“, для якої характерне те, що студентам пропонуються навчальні завдання та рекомендації для їх виконання; робота проводиться без безпосередньої участі викладача, але під його керівництвом; виконання роботи вимагає від хортингіста самостійного орієнтування в навчальному матеріалі й розумового напруження. Під час самостійної роботи хортингістів у якості мотивації до її виконання була відносна свобода діяльності при виконанні навчальних завдань, радість самопізнання навчального матеріалу, бажання перевірити себе, свої сили й підготовленість, а також усвідомлення відповідальності. Самостійна діяльність передбачала умотивовані й усвідомлені дії студента, які завершувалися певним результатом. Разом із тим, необхідним було опосередковане керівництво з боку викладача самостійною діяльністю студента: пояснення мотиву й мети самостійної роботи; проектування самостійної роботи з визначенням її плану, структури й кінцевого результату; надання допомоги студенту у вигляді навідних запитань, підказок, виправлень, уточнень завдань і отриманих результатів; здійснення викладачем контролю за результатами та практичним їх застосуванням у процесі вивчення групової психотерапії.

Підвищенню професійної компетентності в студентів-хортингістів під час вивчення дисципліни „Групова психотерапія“ сприяло застосування різних видів самостійної роботи. Навчальна самостійна робота студентів ґрунтувалася на вивченні нового матеріалу. Тому застосування на заняттях самостійної роботи було різним: окремі студенти виконували самостійну роботу з метою актуалізації знань, необхідних для засвоєння нового матеріалу з групової психотерапії, після чого викладач повідомляв їм нову тему для вивчення; для інших студентів створювалися оптимальні умови для самостійної роботи в групах, паралельного використання індивідуальної самостійної роботи та групової діяльності студентів. Використання в процесі вивчення предмета „Групова психотерапія“ різних форм самостійної роботи хортингістів потребувало дотримання таких умов: створення належних організаційно-методичних умов для різних видів самостійної роботи хортингістів; диференціація завдань відповідно рівню знань, умінь і навичок хортингістів з дотриманням доступності до виконання навчальних завдань; урахування індивідуальних і психологічних особливостей хортингістів, їхніх здібностей, інтересів і нахилів; здійснення викладачем систематичного контролю за виконанням різних видів самостійної роботи хортингістів, з наданням їм необхідної допомоги; перспективним у впровадженні у вищих навчальних закладах самостійної роботи є перехід від контролю викладача до самоконтролю своєї роботи студентами. Дотримання у навчально-виховному процесі цих організаційно-методичних умов

позитивно впливає на формування в студентів-хортингістів професійної компетентності, що є основою підвищення їх конкурентоздатності на сучасному ринку праці.

Таким чином, можна зробити наступні **висновки**: поглиблене вивчення дисципліни „Групова психотерапія“ сприяло формуванню в студентів-хортингістів професійної компетентності, позитивного ставлення до навчальної і тренувальної діяльності, позитивної мотивації до самостійної роботи та психологічної підготовки під час навчання у вищому навчальному закладі. В результаті вивчення цієї дисципліни більшість майбутніх спеціалістів усвідомили, що різнобічна психологічна підготовка є основою ґрунтовного самопізнання внутрішнього індивідуального світу та самореалізації себе в складних проблемних ситуаціях, формування успішної креативної особистості, що визначає образ конкурентоздатного професіонала з високим рівнем професійної компетентності, психологічної і фізичної підготовленості.

Перспективи подальшого дослідження будуть присвячені для використання новітніх методик, які експериментально перевірені в теорії та методики виховання для збільшення ефективності тренінгової діяльності хортингістів у вищих навчальних закладах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Д. Бех, К. І. Чорна. – К., 2014. – 29 с.
2. Єршоменко Е. А. Хортинг – національний вид спорту України: метод. посіб. / Е. А. Єршоменко. – К. : Паливода А. В., 2014. – 1064 с.
3. Осипова А. А. Общая психокоррекция: учебное пособие для студентов / А. А. Осипова. – М. : ТЦ Сфера, 2002. – 512 с.
4. Практична психологія: навч.-метод. комплекс / В. І. Бондар, Н. П. Зубалій, В. М. Махінов, С. В. Страшко та ін. [за ред. Н. П. Зубалій]. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – 771 с.
5. Ялом И. Теория и практика групповой психотерапии / И. Ялом. – СПб., 2000. – 574 с.
6. Яценко Т. С. Теорія і практика групової психокорекції: Активне соціально-психологічне навчання: навчальний посібник / Т. С. Яценко. – К. : Вища школа, 2004. – 679 с.

REFERENCES

1. Bekh, I. D., & Chorna, K. I. (2014). *Prohrama ukrainskoho patriotychnoho vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi* [Program of Ukrainian patriotic education of children and student youth]. Kyiv.
2. Yeromenko, E. A. (2014). *Hortynh – natsionalnyi vyd sportu Ukrainy* [Horting -national sport of Ukraine]. Kyiv: Palyvoda.
3. Osipova, A. A. (2002). *Obshchaia psikhokorreksyia* [General psychocorrection]. Moscow: TTs Cfera.
4. Bondar, V. I., Zubalii, N. P., Makhinov, V. M., & Strashko, S. V. et al. (2012). *Praktychna psykholohiia* [Practical psychology]. Kyiv: NPU imeni M. P. Drahomanova.
5. Yalom, I. (2000). *Teoriia i praktika gruppovoi psikhoterapii* [Theory and practice of group psychotherapy]. Saint-Petersburg.
6. Yatsenko, T. S. (2004). *Teoriia i praktyka grupovoi psikhokorreksii: Aktyvne sotsialno-psykholohichne navchannia* [Theory and practice of group psychocorrection. Active social-psychological education]. Kyiv: Vyshcha shkola.

Ніна Зубалій.

Особливості групової психотерапії у тренінговій діяльності хортингістів.

У статті розкривається методика вивчення групової психотерапії у тренінговій діяльності студентів, що займаються у вищих навчальних закладах національним видом спорту України – хортингом. Підвищенню професійної підготовленості студентів-хортингістів під

час вивчення групової психотерапії сприяло застосування різних форм самостійної роботи з дотриманням таких умов: створення належних організаційно-методичних умов для різних видів самостійної роботи хортингістів; урахування індивідуальних і психологічних особливостей хортингістів, їхніх здібностей та інтересів; диференціація завдань відповідно рівню знань, умінь і навичок з дотриманням доступності до виконання тренінгових завдань; здійснення викладачем систематичного контролю за виконанням різних видів самостійної роботи хортингістів з наданням їм необхідної допомоги. Дотримання цих організаційно-методичних умов позитивно впливає на формування в студентів-хортингістів професійної компетентності, що є основою підвищення їх конкурентоздатності в сучасних умовах.

Ключові слова: *групова психотерапія, тренувальна діяльність, хортинг, психологічні особливості, хортингісти, самостійна робота, тренінг, професійна компетентність, тренінгова група, команда, тренер, рольова гра, домашні завдання, групова діяльність.*

Nina Zubalii.

The Drahomanov National Pedagogical University (Pyrohova Str. 9, Kyiv, Ukraine).

Peculiarities of Group Psychotherapy in Training Activities of Horting Sportsmen.

The article deals with the method of studying group psychotherapy in training activities of students that go in for the national sport of Ukraine – horting at higher educational institutions. In order to increase the level of professional preparedness of students-horting sportsmen during studying group psychotherapy, different forms of independent work can be used under such conditions: creation of proper organizational-methodical terms for various independent work of horting sportsmen; taking into account the individual and psychological features of horting sportsmen, their abilities and interests; differentiation of tasks according to the level of knowledge and skills, provided the approach to training tasks performance is free; the teacher's systematic control over different kinds of independent work performed by horting sportsmen, and rendering aid needed by them. The adherence to these conditions has a positive impact on formation of professional competence of students-horting sportsmen, which is the basis of their contestability in contemporary circumstances.

Key words: *group psychotherapy, training activity, horting, psychological peculiarities, horting sportsmen, independent work, training, professional competence, training group, team, coach, role game, home task, group activities.*

Нина Зубалий.

Особенности групповой психотерапии в тренинговой деятельности хортингистов.

В статье раскрывается методика изучения групповой психотерапии в тренинговой деятельности студентов, занимающихся в высших учебных заведениях национальным видом спорта Украины – хортингом. Повышению профессиональной подготовленности студентов-хортингистов во время изучения групповой психотерапии способствовало применение различных форм самостоятельной работы с соблюдением таких условий: создание надлежащих организационно-методических условий для различных видов самостоятельной работы хортингистов; учет индивидуальных и психологических особенностей хортингистов, их способностей и интересов; дифференциация заданий соответственно уровню знаний, умений и навыков с соблюдением доступности до выполнения тренинговых задач; осуществление систематического контроля преподавателем за выполнением различных видов самостоятельной работы хортингистов с оказанием им необходимой помощи. Соблюдение этих организационно-методических условий положительно влияет на формирование у студентов-хортингистов профессиональной компетентности, что является основой повышения их конкурентоспособности в современных условиях.

Ключевые слова: *групповая психотерапия, тренинговая деятельность, хортинг, психологические особенности, хортингисты, самостоятельная работа, тренинг, профессиональная компетентность, тренинговая группа, команда, тренер, ролевая игра, домашние задания, групповая деятельность.*